

Modernismus

JSB_SLAV55 #5

Co znamená být “moderní”?

1585 = moderní je to, co reprezentuje současnost nebo nedávnou minulost

MODERNISTICKÝ PARADOX

To, co je dnes moderní (lat. *modernus* = nový), bude brzy staré. Nic tedy nemůže být moderní napořád.

“Nic není nebezpečnější, než být moderní.” (O. Wilde)

Moderna vs modernismus

MODERNA

Umělecké období přelomu 19. a 20. stol.

MODERNISMUS

Myšlenkové kulturní naladění od moderny po postmodernu (70. léta 20. stol.)

Příčiny vzniku

- proměna vnímání plynutí času (svět se zrychlil)
- 1. světová válka
  - vraždění
  - ničení přírody
  - technický pokrok
  - ekonomický úpadek

=> Potřeba “nového” (moderního) uchopení reality v umění.

Vysoký modernismus (“high modernism”)

1910–1930

- období silných formálních experimentů
  - surrealismus
  - futurismus
  - vizuální poezie
- též období “avantgardy”

Modernistická hnutí a směry

- moderna
  - symbolismus
  - impresionismus
- avantgarda
  - futurismus
  - expresionismus
  - surrealismus
  - dadaismus
  - vizuální poezie
  - poetismus
  - proletářská literatura
  - anarchismus
- socialistický realismus
- existencialismus
- nový román
- absurdní drama
- beat generation
- fantastika
  - magický realismus
  - science fiction
  - fantastika v užším smyslu

Projevy modernismu v literatuře

- poezie
  - volný verš
    - “Pro básníka, který chce odvést dobrou práci, není žádný verš volný.” (T. S. Eliot)
  - imagismus = umělecká metoda zachycující myšlenku v jediném obraze (E. Pound)

Na stanici metra

*Náhlé zjevení těch tváří v davu;
plátky květů na mokré černé větvi.*

IDEOGRAMATIKA = zobrazení abstraktní myšlenky pomocí konkrétního obrazu

Další projevy modernismu...

VORTICISMUS

= směr zachycující vířivé (vortex) chaotické bytí v moderní urbánní společnosti

- blízký futurismu
  - rozdíl: futuristé zachycují technický pokrok lidstva, vorticisty fascinuje pohyb

NĚKTERÁ DALŠÍ JMÉNA MODERNISTICKÉ LITERATURY

- Hilda Doolittle (1886–1961)
- T. S. Eliot (1888–1965)

= spojení zobrazením úpadku a rozkladu moderní společnosti a tříštění mezilidských vztahů => **FRAGMENTÁRNOST** jako umělecká metoda modernismu

FRAGMENTÁRNÍ NARATIV

- těžko identifikovatelný subjekt vyprávění
- těžko identifikovatelné hlasy
- “rozmazané” vztahy mezi světem a subjekty
- rozpouštění subjektu až k jeho vymizení

PROUD VĚDOMÍ (“STREAM OF CONSCIOUSNESS”)

J. Joyce, W. Woolf, Katherine Mansfield, Dorothy Richardson...

- nepřerušný tok myšlenek postav
- zdánlivě nesouvisící prvky (spojeny asociativně)
- dva základní typy proudu vědomí
  - vnitřní monolog (free direct discourse)
  - nepřímá řeč

VNITŘNÍ MONOLOG

- myšlenky postavy
- neomezované ničím
- často ich-forma

VNITŘNÍ MONOLOG

24 000 slov bez interpunkce! (Joyce: *Odysseus*)

vzpomenu pocit'uji že by se mi chtělo pocit'uji větrík raděj potichu at' se nevzbudí nebo mě zas poslintá celička jsem se umyla zadek břicho a boky mít tak koupelnu nebo pokoj pro sebe kdyby aspoň spal ve své posteli a nestrkal mi studené nohy do obličeje líp by se mi pšouklo božínku a všecinko by šlo snáz takhle si je trochu přitáhnu piano klidně slad už zas ten vlak v dálce pianissimo íííííí ká píseň to se mi ulevilo bzdění nad to není kdoví jestli ta vepřová kotleta co jsem pak zajedla k čaji byla čerstvá v tom vedru ale cítit nebyla ten šmodrcha u řezníka je podle mě velký lump lampa doufám nečadí takže nebudu mít nos plný sazí pořád lepší než když nechá celou noc hořet plyn v Gibraltaru jsem si v posteli moc neodpočinula pořád jsem vstávala podívat se bůhví proč mě světlo zatra

Kopl do vyvrácených dvířek u záchodu. Pozor, neumazat si kalhoty na pohřeb. Vstoupil dovnitř a pod nízkým dveřním trámem sehnul hlavu. Dvířka nechal přivřená a v puchu plesnivého vápna a zatuchlých pavučin si odepjal šle. Než usedl, koukl škvírou po sousedním okně. Král je ve své kanceláři. Nikde nikdo.

SHRNUTÍ

PROUD VĚDOMÍ

narativní forma sledující myšlenkové asociace postav(y)

VNITŘNÍ MONOLOG

proud myšlenek postavy bez zásahů vypravěče

NEPŘÍMÁ ŘEČ

proud myšlenek postavy moderovaný vypravěčem

Proud vědomí je pro modernistu autentičtější způsobem kontaktu s realitou, než v realistické próze.

MODERNISMUS A ČAS

- odmítnutí kauzálně plynoucího času
- naopak: pohyb v čase dopředu i dozadu
- reálný (mechanický) čas X vnitřní, osobní čas

Vliv H. Bergsona

“Čas a realita není to, co před sebou vidíme, ale to, co cítíme, co vnímáme.”

V literatuře: několikeré bytí postavy / porušování tří jednot

MODERNISTICKÉ ČTENÍ LITERATURY (?)

- “metoda” modernistického čtení literatury **NEEXISTUJE** (na rozdíl od postmodernismu, např.)
- modernismus je spíš intelektuální “kvas”, který zrodil mnoho individuálních osobností a přístupů
  - new criticism
  - feministické čtení (V. Woolf)

KONEC MODERNISMU (?)

- od 60./70. let zjevné “vyčerpání” modernismu
- nástup postmodernismu – opuštění snah o “nové” => recyklace starého